

21. yüzyılın ikinci on yılı bitti. Yeni bir on yılın başındayız! Ve bu üçüncü on yılın ilk ayında DSÖ, kuruluşundan günümüze kadarki süre içinde "uluslararası kamu sağlığı acil durumu"nun altıncısını ilân etti. Sonuncunun gerekçesi de öncekiler gibi, dünya genelinde yaşanmakta olan salgının olumsuz etkilerini azaltabilmek. Acil durum ilânı, DSÖ'ye hastalıkların yayılmasını önlemek amacıyla, hükümetleri ve uluslararası örgütleri denetleme, uyarıda ve tavsiyede bulunma vb. yetkiler veriyor. Tavsiyelere uymayan ülkeler için hukuki yaptırım söz konusu değil. Bununla birlikte, BM'ye üye devletler, 2005 yılında kabul edilen DSÖ Uluslararası Sağlık Tüzüğü'nün yükümlülüklerini yerine getirmek zorunda. Bu durum ve konunun yaşamsallığı hükümetlerin tavsiyelere uymaları için bir çeşit baskı oluşturuyor. Özetle, yetkiler, BM'ye üye ülkelerin taahhüdünden kaynaklanıyor ve BM'nin kurumsal güvencesiyle sürdürülüyor.

DSÖ tarafından ilân edilen acil durumun ilki, 2009 yılında domuz gribi salgını içindi. İkincisi, diğerlerinden farklı olarak, eradike edilmiş olmasına karşın, yeniden görülmeğe başlaması üzerine çocuk felci için 2014 yılında ilân edildi. Ebola salgını için 2014 ve 2019 yıllarında, Zika için 2016 yılında ve sonuncusu 30 Ocak 2020'de 2019-nCoV salgını için ilân edildi. Bu etken Koronavirüs ailesinin bir üyesi. Maalesef, 18 Şubat itibarıyla, 29 ülkede ve 542'si Japonya'da demirli bir kruvaziyer gemide toplam 73 bin 424 kişiye hastalık tanısı kondu. Bunlardan 1.874'ü hayatını kaybederken, 13.016'sı da iyileşti. Diğerlerinin hastalık hâli devam ediyor.

Dikkat edilirse, DSÖ'nün acil durum ilânına neden olan etkenlerin tümü virüs ve beş hastalıktan çocuk felci dışındaki dördü esasen hayvan hastalığı. Ancak, bu dört

virüs, mutasyona uğrayıp hayvandan insana bulaşma özelliği kazanarak bir zoonoz etkenine dönüştü. Daha sonra, yine mutasyonla insandan insana bulaşma özelliği geliştiği için salgınlara neden oldu, oluyor. Unutmayalım ki virüsün geçirdiği mutasyonun gerekçesi hayvanları ya da insanları hastalandırmak, öldürmek değil. Yaşananlara virüsler açısından bakarsak, hayatta kalabilme, yaşama çabası yalnızca. Bilindiği gibi, henüz herhangi bir virüsün oluşturduğu hastalığın tedavisi için herhangi özgün bir ilaç geliştirilebilmiş değil. Yalnızca hastalık tablosundaki ateş, ağrı vb. bulgular için ilaç kullanılabilir. Bu virüslerin oluşturdukları hastalıktan korunmak amacıyla aşı geliştirilebilir olsa da zaman alıyor. O nedenle, ilk salgınlarda yaşlı, çocuk, hamile kadınlarla şeker, yüksek tansiyon gibi kronik hastalığı olanlar, bağışıklık sistemi bozuk olanlar ve kanser hastaları salgına yakalandıklarında yüksek ölüm riskiyle karşı karşıya kalıyor.

DSÖ'nün 2009 yılında ilk acil durum ilânına neden olan salgın Meksika'da başladı. Etkenin adı H1N1 (A grubu influenza virüsü), hastalığın adı domuz gribi. Bu olayda da önce domuzları hastalandıran H1N1, daha sonra domuzdan insanlara geçerek insanlarda da hastalık oluşturmaya başladı. Kısa bir süre sonra da insandan insana bulaşma özelliği kazandı. Böylece, 21. yüzyılın günümüze kadarki en büyük salgınına ve ölüme neden oldu. Peki neden? ABD'de 60'lı-70'li yıllarda, 1 milyon domuz çiftliğinde 53 milyon domuz yaşıyor, neoliberalizmin inşası için ABD hegemonyasında Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun aracılığıyla, diğer bağımlı çevre kapitalist ülkeler gibi Meksika da ulusötesi sermaye grupları için ucuz emek ve yatırım cennetine dönüştürüldü.

Bu durumu fırsat bilen domuz çiftliği şirketleri de çiftliklerinin neredeyse tamamını aynı yıllarda bu ülkeye taşıdı. Meksika'da, 2009 yılında 65 bin domuz çiftliği ve bu çiftliklerde 65 milyon domuz bulunuyordu. Başka bir ifadeyle, daha önce ABD'de çiftlik başına ortalama 53 domuz düşerken, neoliberalizmle beraber, hem çiftlikler Meksika'ya taşındı hem de çiftlik başına ortalama 1000 domuz düşmeye başladı. Artış neredeyse 20 katı. Bu koşullar, H1N1'in mutasyonunu hem tetikledi hem de hızlandırdı. Ve dünya genelinde büyük bir felaket yaşandı; 415'i Türkiye'de olmak üzere, 200 binden fazla insanın ölümüne yol açtı.

Ocak 2020'de, DSÖ tarafından acil durum ilân edilmesine de yine önceki yıllarda yalnızca hayvanları hastalandıran bir virüsün mutasyonla insandan insana bulaşma özelliği kazanması sonucu ortaya çıkan bir salgın neden oldu. Hastalık, ilk kez Aralık 2019'da Çin'in Hubei eyaletinin başkenti ve Çin'in en büyük 7. şehri olan Vuhan'da görüldü. Dünyanın en büyük 500 şirketinden 230'unun yatırımı bulunan Vuhan, dünyanın en büyük 42. şehri. Kentte çok sayıda işçi, haftanın altı gününü ve günün 24 saatini fabrikalarda (çalışarak ve uyuyarak) geçiriyor. Vardiya değişimleri yalnızca makine başında değil, koşullarda da yapılıyor. İşçiler sadece haftada bir gün köylerine gidebiliyor. Köleliğin 21. yy'deki fotoğrafı! Ne çalıştıkları dönemde ne de öncesinde kent yaşantıları olmadığı için bu işçilerin, "köylü-işçiler" olarak adlandırılması da mümkün. Birçok kaynakta tanımlandığı üzere, kentte yaşayanların büyük çoğunluğu için, yaşam koşulları neredeyse bahsi geçen Meksika'daki çiftlikler gibi. Bir tarafta dev şirketler ve çoğu yabancı, yüksek gelirli yöneticileri, diğer tarafta yoksulluk, sefalet ve buna bağlı ölümler.

DSÖ tarafından ilân edilen “uluslararası kamusal sağlık acil durumu”nun tümü 21.yüzyılda gerçekleşti. İlki, birinci on yılın sonunda, sonuncusu da üçüncü on yılın hemen başında. Aralarındaki süre 11 yıl bile değil. Üçüncü on yıl içinde yeni acil durum ilânlarına tanıklık etme olasılığımızın oldukça yüksek olduğu aşağıdaki belirlemelere dayanarak tahmin edilebilir. İktisadi düşüncenin, Karl Marks ve Adam Smith ile birlikte “üç büyükleri” arasında anılan ve kapitalizmin krizinin nedenleriyle, liberalizmin devamı için önerileriyle bilinen John Maynard KEYNES’e atfen; “kapitalizmin 450 yıl süreceği ve sonunda insanlığın ekonomik sorunlarını çözerek, daha yaratıcı olacağı bir aşamaya geçeceği” tahmininde bulunduğu söylenir. İnsanlığı, en zengin yüzde birlik kesim vb. kriterlerle değil de Keynes’in ve kapitalistlerin aksine, işçi sınıfını, yoksulları, ezilenleri bir bütün olarak, sınıfsal aidiyetleri üzerinden ele aldığımızda yanıldığı kesin. Kapitalizm, bugün, 2007’nin Temmuz ayında ABD’de görünür olup, 2008’de yaygınlaşarak, merkez kapitalist ülkelerden çevreye doğru hemen tüm ekonomileri-ülkeleri saran krizinin yarattığı “ekonomik durgunlukla” baş edebilmeye çalışıyor. Yoksullar çok daha yoksullaştı, ülke yönetimleri temsilcisi oldukları burjuvazi adına, dünyanın hemen her yerinde demokratik hakları askıya aldı, kapitalizmin uzun yıllardır rıza aracı olarak kullandığı “refah düzeyi artışı”nın yerine “savaş dâhil, şiddetin her tür-lüsü” kondu. Yetmişli yılların sonunda kapitalizmin krizini aşabilmek için girdiği yolda emek sömürsü, sınıflar ve ülkeler arası eşitsizlikler daha da artarken, ucuz hammadde ve enerji için doğa, sistemli bir biçimde talan edildi. Kârın maksimizasyonundan taviz vermemek için gaz, sıvı ve katı emisyonlarla doğa hızla, kendini yenileyemeyecek aşamanın sınırına getirildi. Yer-yüzündeki tüm canlıların sağlığı ve yaşamı, kapitalizmin doğaya, insana karşılığı ve akıl dışılığı nedeniyle, her geçen gün daha da artan risk altında.

Son 11 yılda yaşanan salgınlar ve bunlara bağlı kitlesel ölümlerin de temel nedeni kapitalizm. Kapitalizm, günümüzde krizi daha da derinleşmekte olan neoliberalizm ve yarattığı iklim kriziyle birlikte, insanın insan, hayvanın hayvan ve bitkinin bitki gibi yaşamasına müsaade edemediği bir döneme girdi. Bu dönem devam ettikçe, DSÖ’nün acil durum ilân etmek zorunda kaldığı salgınların aralarındaki sürenin daha da kısalması, boyutlarının ve öldürücülüğünün daha da artması hiç de beklenmeyen bir durum değil. Ancak, tabii ki çözüm var: insanı ve doğayı merkezine alan, sonuçta eşitlik hedefiyle yapılandırılan sosyalizm. Bunu sağlayana kadar daha büyük olumsuzluklar yaşamamak için de kapitalizmin canlı, cansız demeden her şeyi daha fazla talan edişine ve yarattığı eşitsizliklere hep birlikte “dur” diyebilmeliyiz. TTB-MK tarafından 11 Ocak’ta kamuoyu ile paylaşılan “... Rağmen Hekimlik Yapmak İstiyoruz!” başlıklı, 2020 yılı bahar etkinlik programının, Türkiye’nin bugünkü siyasal atmosferinde gerekli gördüğüm “kurucu/ınşacı” bir perspektif için önemli fırsatlar sunacağını daha önce paylaşmıştım. Çünkü, programın son bölümüne ulaşmadan önce önemli sorun alanları görünür kılınmak isteniyor ve 15 Mart’ta tüm sağlık emekçilerinin örgütleriyle birlikte katılımını hedefleyen Ankara’da merkezi bir miting ile 17 Nisan’da da ülke genelinde yine sağlık emekçileri ve örgütlerinin katılımıyla GÖREV’e çıkma kararlılığı yer alıyordu. İkinci olarak, hem hekimlerin ve diğer sağlık emekçilerinin özgün sorunlarını hem de sağlık emekçileri tarafından da yaşanıyor olmakla birlikte, ülke genelinde “yaşayabilmek için çalışmak zorunda olanların” neredeyse tümü tarafından yaşanmakta olan sorunlardan ve paylaşılmakta olan kaygılardan hareketle, bütünlüklü bir içeriğe sahipti. Ancak, sorunlar yumağının olabildiğince her bir parçasının yanı sıra, bunları oluşturan ara ve ana nedenleri de hem hedef kitle hem de kamuoyu nezdinde görünür kılma çabasını içeren program, başladığı gibi

devam ettirilmiyor. Bir süredir bazı odalarımız, program kapsamındaki faaliyetlerini neredeyse tek bir başlığa indirgemiş durumda. Oysa, tarihsel deneyimlerimizden de biliyoruz; popüler olan saman alevi gibidir, yanmaya başlar başlamaz parlar ve kısa süre sonra söner, biter. Bununla birlikte, hekim hareketinin alevden sonraki köze, sel gittikten sonra kalacak kuma gereksinimi var. Bu dönemde genç meslektaşlarımızla kalıcı ve gelecek hedefli buluşmalar sağlayabilmemiz, bir dönemin aktivistlerini yeniden motive edebilmemizin araçlarını bir köşede, sahihsiz bırakmamalıyız. Henüz zamanımız varken, kolektif olarak hazırlanmış programın bütününe sağlayacaklarından, yolun yarısında vazgeçmeyelim.

2020’nin bu ilk sayısında, bir önceki yılın son sayısında başladığımız “İklim Krizi” dosyamızın yazılarının yanı sıra, 2019 yılında dünya ve Türkiye’nin ekonomik durumunu değerlendiren Korkut Boratav hocamızın yazısıyla, Türkiye sağlık alanındaki durumunu verileriyle ortaya koyan, TTB-MK’nin basın açıklamasını sizlere iletiyoruz. Her iki yazıda sunulan verilere ek olarak, yine ülkemizde 2019 yılında gerçekleştirilmiş olan kadın ve iş cinayetleriyle ilgili son durumu da burada sizlerle paylaşmak istiyorum: Türkiye’de erkekler tarafından, 2014 yılında 218, 2017 yılında 290 kadın cinayeti işlenmişti. Erkekler, 2019 yılında 328 kadın ile 15 bebek ve çocuğu katletti, 51 kadına tecavüz etti, 712 kadını seks işçiliğine zorladı ve 279 çocuğu istismar etti. Geçtiğimiz yıl yaşanan iş cinayetlerinin sayısı ise 1736. Yaşları bilinen 1627 iş cinayetinin 67’si (%4’ü) 18 yaşına ulaşmamış, okul çağındaki, çocuk ve genç işçiler. Bununla birlikte, hem kadın hem de iş cinayetleri yalnızca basına yansımış olgular. Unutmayalım, yansımayanlar, yansıtılmayanlar bu sayılara dâhil değil. Dergimizin bu sayısında ayrıca, SGK’nin sağlık harcamalarının kaynağını tartışan bir derleme makaleyle, HIV ile birlikte yaşayanların sağlık hizmetleri sırasındaki deneyimlerini ortaya koyan bir araştırma makalesini sizlere sunuyoruz. Sevgi ve dostlukla...